

výtka se týká především bibliografie, k níž bylo možno připojit v českém překladu aspoň nejnvýznamnější české práce, pokud nejsou už uvedeny v ruském originále. Český překlad má péce sloužit našim studentům a jiným zájemcům, a ti by mohli být touto cestou upozorněni na domácí literaturu, jež je jistě dostupnější než řada knih uvedených v ruském originále. Snad mohla redakce připojit také tu a tam nějakou poznámku na vysvětlenu. Jistě by bylo na př. vítané objasnění problému s datováním povstání egyptské chudiny lčené Ipuverem, neboť Avdijev zřejmě počítá s tím, že je jeho datování sovětským čtenářům běžné. Konečně i v textu mohly být provedeny některé drobné úpravy, jako na př. při etymologickém výkladu chetitského slova kimmant (str. 301) čteme, že je to slovo blízké ruskému zima; zde mohlo být dobře „našemu zima“. Na téže straně je také špatně napsáno řecké zájmeno ιγῶ.

Avšak tyto nedostatky, většinou jen málo podstatné, nikterak nesnižují cenu českého překladu Avdijevových Dějin starověkého Východu. Je to nejen dobrá vysokoškolská učebnice, již několik let netrpělivě očekávaná, nýbrž i cenný přínos naší odborné literaturě.

Josef Češka—Zdeněk Zlatuška

František Kotlík: **Ras Šamra-Ugarit.** Stran 160 + XVI str. obrázkových příloh. Vydala Česká katolická Charita v Praze 1955, za Kčs 29.— brož.

Podtitul této knížky zní „Studie o významu a vztazích Ugaritu k prostředí a knihám starozákonním“, ale stručně francouzské shrnutí obsahu jí dává cíl skromnější: „... d'informer les lecteurs tchèques du développement, de l'histoire et de l'importance des découvertes au cours des expéditions archéologiques à Ras Chamra-Ugarit.“ Vskutku má tato knížka dvojitý tvárnost: jednak populárně informativní, při čemž se ovšem kladou na laického čtenáře značné nároky, jednak odbornou. Ke kladům knížky budíž tu hned připočteno, že měl autor k sepsání svého spisu k dispozici bohatou cizojazyčnou literaturu.

Zvážit přísně odborné výklady této práce může jen zasvěcený odborník, a u nás jí už věnoval odbornou recenzi semitolog Stan. Segert v ArOr 24, 1956, str. 151 n. Já se jako badatel o antice, pro něhož mají ugaritské nálezy význam jako objev jedné ze středomořských dílčích kultur II. tisíciletí před n. l. s jejími vztahy ke kultuře egejské a částečně i k řecké klasické, mohu vyslovit — nehledíc na methodologickou stránku knihy — jen o tom, co spadá do mého oboru anebo do zorného pole mých širších zájmů. A tu mohu říci, že se mi z Kotlíkovy knížky dostalo nejednoho poučení, byť pracně z ní získaného, o věcech, které mě zajímaly, jako jsou ugaritské nálezy samy, otázka hláskové abecedy, jazyka tamějších písemností, vztahů k zemím Přední Asie a k Egyptu, dovozu zboží z egejské oblasti, národnostního složení obyvatelstva, nebo otázka Kanaanců, Chabirů-Hebreů atd. Zejména mě arci zajímaly výklady o ugaritském pantheonu a o ugaritské epice — tu je pro mne ovšem tuze skoupá zmínka „o theorii C. H. Gordona i o vzájemných vlivech krétského písemnictví [?] a kultury... na mythologické texty ugaritské a Homéra“ (str. 126). Také některé výklady jazykové mě zaujaly. Tak na př. jedna ze shod mezi ugaritštinou, hebrejštinou a arabštinou, totiž funkce t. zv. „emfatické“ spojky $\omega = a$, i, jež má obdobu i v jazycích ide.; autor ji měl ovšem v překladě textů reprodukovat spíše jako *aj*, nikoli spojku *a*. I jinak se vyskytují některé shody s řečtinou, na př. tvoření duálu u jmen věcí, které se nenacházejí v přirozené dvojici. A tak by bylo možné uvést ještě leckterou věc, která mě při četbě zaujala a poučila.

Ale přesto nemohu tento spis bohužel označit jako zvláště kladný přínos do našeho naučného písemnictví. Segertova příliš uznalá recenze se o některých jeho závadách vůbec nezmiňuje, jiné jen taktně naznačuje; a přece mělo být otevřeně řečeno, že to je kniha po nejedné stránce špatná.

Předně jsou v ní místa nejasná. Na př. na str. 15 se praví: „Ze severní Syrie Ugaritu vyvázeli Feničané...“ Co je to „severní Syrie Ugaritu“? Autor patrně míní severní, ugaritskou část Syrie. A je na závadu, že nikde náležitě nerozlišuje město Ugarit a stát Ugarit; s podivením se pak čtenář na str. 24 dočítá, „že město Bekani bylo asi nejdůležitějším, snad i největším střediskem Ugaritu“. Rovněž na str. 15 se (po větě o obchodování koňmi mezi Ugaritem... a Egyptem) praví: „Jaké zde máme dobré vodítko k exegetické [textově kritické?] opravě v 3 [?] Král. 10, 28 o koupi koní za Šalamona z Egypta a Koy! Tímto je opět potvrzen mylný dovětek [tedy interpolace?] redaktora o Egyptu.“ Co to znamená, že byli v Ugaritu m. j. „národové Cypru, Achajci a Mykénci“? (str. 18). Jak porozumět výkladu o stycích Řeků s Blízkým Východem z věty: „Stačí zaznamenat jen legendu o Kadmovi a králi Kasovi, v níž jsme takřka v bezprostřední blízkosti samého Ugaritu při hoře Casiu [proč zde C?], kde [?] ona legenda připomíná osídlení [čeho?] národy Cypru, Kréty, Argu a jiných typicky řeckých oblastí“ (ibid.). Kolik čtenářů ví, co je „báseň Pentaurova“ (str. 6), kolik jich po zmnice o boji mezi Elem a Baalem a o boji jejich synů

porozumí větě (str. 99): „Obě tato podání jsou pak pravděpodobně prvotní předlohou známého Lucianova mythu?“

Za druhé pronášá autor někdy o téže věci — třeba i na téže stránce — tvrzení protichůdná. Tak se na str. 35 vyžadává za pravděpodobné, že bylo egyptské hieroglyfické písmo předlohou všech pokusů o „abecední“ systém (míní se abeceda hlásková), ale hned v následujícím odstavci je autor nakloněn domněnce, že ugaritské „abecední“ písmo vzniklo zjednodušením akkadského klinopisu. Na str. 42—43 čteme, že bývají ugaritská feminina zakončena na *-at* nebo *-t*, ale hned se zase tvrdí, že té charakteristické koncovky neměla. Na těchto i jiných takových místech jde možná o vadnou formulaci myšlenek. Ale je nepochopitelné, jestliže se na str. 12 a 18 vykládá, že Ugarit trval téměř do XII. století před n. l., kdy v období útoků t. zv. námořských národů město zaniklo, ale na str. 128 čteme, že texty ras-šamerské nemohou obsahovat zprávu o vpádu námořských národů, neboť právě jsou — nejméně o dvě století pozdější! Nebo co říci tomu, že je na str. 23 a 62 Šapaš bůh, na str. 91 bohyně, jakož má být?

Dále ponechává autor čtenáře leckdy v nejistotě, co si o té oné věci myslí. Tak píše hned o Chattijcích (5), o národnosti původu chetejského (28), hned zase o textech a modlitbách hettitských (26), ba i o „chattijštině“ jakožto „jazyku Hettitů“ (26), také o jazyku „protohettitském“ (25.) Je jasný autorovi rozdíl mezi Chatty a t. zv. Chetity (Hettity)? Na str. 22 se jako „doba řeckého vnikání“ do Ugaritu s Villardem uznává VI—V. století. Co si tedy počne čtenář s těmi „národy Cypru, Achajci a Mykénci“ v Ugaritu XIV. století (str. 17/18)? Nešťastná stylisace snad i zde zatemnila, oč vlastně jde, ale buď jak buď je nejasné, co si autor představuje pod „Achajci“ a co pod „Mykénci“. „Řeč churrijská . . . není řeč arijskou nebo indoevropskou“, čte se na str. 25: jak si autor představuje poměr jazyků arských (lépe než arijských) k indoevropským, zvláště když kdesi píše i o jazyku indo-arijském? Jestliže je nakloněn tomu, vykládat ve výrazu *šd el* pro sídlo boha Ela výraz *šd* ve smyslu assyrského *šadú* = hora, jak je možno se domnívat (str. 90) že „tento termín se stává později předlohou v klasické mythologii pro Elysejská pole“, jak říká autor, t. j. pro elysijskou rovinu? Mluvě o jakémsi ugaritském „bohu hvězd“ (str. 149), dodává autor: „ . . . snad prototyp bohyně řecko-férického pantheonu Venuše?“ Je to myslitelné?

Posoudit, jakou cenu má autorův výklad o myšlenkových a výrazových shodách některých náboženských textů ugaritských s některými texty starozákonními, přenechávám odborníkům, jen poznamenávám, že autor neprávem odmítá vývojové hledisko (str. 69) a leckdy se spokojuje toliko juxtaposicí paralel (čtili jak on nesprávně říká „paralelismů“). Rovněž otázku autorova samostatného úsudku ve sporech různých mínění a vlastního přínosu k řešení problémů ponechávám stranou — Segert (l. c. 152) zcela případně, byť velmi taktně praví, že autor, předváděje vědeckou diskusi „zůstal se svým vlastním míněním skromně v pozadí“ a že „jeho příspěvky z uváděných mínění jasně nevyunikají“. Já bych tu jen upozornil na nemotornost, výrazovou chudobu a leckdy i kuriosnost floskulí, pomocí nichž autor často řadí výklad za výkladem (15: Nezapomínejme ani na . . .“ 17: „Nezapomeneme ani na . . .“; 29: „Neopomeneme připomenouti . . .“; 77: „Velmi rádi se seznámíme s dosud novým výkladem . . .“; 36: „Bude velmi prospěšné přihlédnouti i k dílu . . .“; 131: „Nebude snad odtažitě [?] od místa, nemístné?] připomenouti . . .“ a j.).

Bylo by však přece jen žádoucí zjistit míru Kotalíkovy samostatnosti zevrubnějším přihlédnutím ke knihám a pojednáním, kterých při své práci použil. Segert to neučinil. Já mám z té cizojazyčné literatury k dispozici bohužel jen publikaci Les découvertes des Ras Shamra (Ugarit) et l'Ancien Testament od R. Dussauda, a to 1. vyd. z r. 1937, kdežto Kotalík použil 2. vyd. z r. 1941. Ale již z této publikace na př. vidím, že je Kotalíkova kapitola „Archeologický průzkum Ras Šamra-Ugaritu“ prostě více méně volně přeložena z Dussauda (kap. II. „Le site de Ras Shamra et sa stratification“, 1. vyd. str. 15—25). Namátkou několik ukážek.

D(ussaud) 15: „Le tell, appelé Ras Shamra, est situé sur la côte septentrionale de Syrie, à 11 kilomètres au nord de Lattaquié, l'ancienne Laodicée ad marc. Le site comprend deux groupes de ruines, l'un près du port naturel dit Minet el-Beida, l'autre à huit cents mètres à l'est, c'est proprement Ras Shamra.“

K(otalík) 11: „Přibližně 11 až 12 km od dnešní osady Lattakije, starověké Laodicea ad mare . . . je záliv Minet el-Beida. V těchto místech při pobřeží jsou dvě skupiny starých zřícenin. První skupina je přímo u přístavu, druhá je vzdálena asi 800 m více k severu . . . Domorodé obyvatelstvo jmenuje toto návrší tell Ras Šamra —“

D.16: „Puis vient au niveau IV une civilisation avec céramique fine . . . dy type d'el-Obeid et souvent polychrome, analogue à la céramique dite de Tell Khalaf, que M. Mallowan a retrouvée à Tell Arpatchiyah, près de Ninive, et qu'il faut placer un peu avant le style I de Suse.“

K.13: „Keramika této vrstvy je již značně jemná, mnohdy i mnohobarevná, blízká keramice Tell Chalaf, kterou Mallowan nalezl při vykopávkách Tell Arpačijá při Ninive a kterou nutno klásti ještě před první sloh města Sus.“

Ke slovu Arpačijah má D. poznámku pod čarou: „Mallowan et Cruikshank, Prehistoric Assyria“ atd.; K. ji má ke slovu Sus.

D.16: „Cette céramique du IV niveau de Ras Shamra recouvre la première moitié du IV millénaire. Depuis Ras Shamra à l'Ouest, elle s'étend vers l'Est par dessus l'Iran jusqu'à Anau dans le Turkestan.“

K.13: „Keramika této vrstvy je ze čtvrtého tisíciletí, spíše z první polovice tohoto tisíciletí. Prostupuje nesmírně rozsáhlé území od Ugaritu až po Irán, dokonce až k Anau v Turkestanu.“ Připojena táž poznámka jako u D.

Tyto tři ukázky myslím stačí — tak to jde stránka za stránkou v celé té kapitole. Ale ze srovnání s francouzskou předlohou také vysvítá, že je nejedna závada Kotalíkovy práce zavlněna právě touto závislostí na předloze, když ji K. parafrazuje ledabyle. Podivná dvojice „Achajci a Mykénci“, shora vytýkaná, vznikla nesprávnou interpretací slov „des Achéens ou Mycéniens“ (D.22). Záhadá stran 1 (nikoli 3) Král. 10, 28 se objasní, čteme-li u D. na str. 19 pozn. 5, podle níž ve v. 29a pozdní redaktor knihy dosadil zmínku o Egyptě vedle zmínky o zemi Koa (t. j. Kilikie), kterémužto označení už nerozuměl; jde tu tedy vskutku o interpolaci a problém textově kritický, ne exegetický. A konečně ona tiráda o Kadmovi, králi Kasovi atd. se vysvětlí, vidíme-li, že K. do jedině věty vepchal nešťastně zredukovaný obsah celé jedné Dussaudovy stránky (23) s výklady zcela jasnými.

Nebo si všimněme Kotalíkova popisu ras-šamerské keramiky kanaanské (str. 14) jenž je úplně závislý na Dussaudově její charakteristice (str. 17/18).

D: „... elle (ona keramika) use rarement de la peinture et ce ne sont jamais que de simples traits; elle emploie aussi la lustre rouge ou noir. On remarque des jarres à fond plat avec décor incisé, tracé comme avec un peigne, c'est le décor »peigné«.“

To je zcela jasné. Na oně keramice se vyskytuje zřídka malovaná výzdoba, a pokud se vyskytuje, jsou to jen prosté úary. Jinak se výrobky také zdobí červeným nebo černým leskem. Upozorňuje se na velké džbány s plochým dnem a výzdobou rytou, vypadající, jako by byla provedena hřebencem.

Kotalík to parafrazuje zčásti nesprávně, zčásti nepřesně a tak, že není celková charakteristika té keramiky zcela jasná: „Vzácné jsou též [?] na této nové keramice obrazy [!]; výzdobou bývají většinou jen přímé, jednoduché nebo zvlněné tahy. Její povrch a vzhled je [aussi!] černý a [ou] červenavý. Velké hliněné nádoby mají plochá dna, ozdobu vrytou často jakoby tahem hřebenu.“

Kotalíkovy výklady bývají ostatně nezřídka tak neobratné a těžkopádné, že to až hraničí s nesrozumitelností. Aspoň tři drobnější ukázky.

48: „A. Jirku pravděpodobně přilhlíží k podobnému úkazu [t. j. k častému zakončení slov na -m) pod zorným úhlem mimace.“ To nepronáší K., jak by se zdálo, svůj dohad, že Jirku dělá to a to, nýbrž chce říci, že se Jirku na takový úkaz dívá jakožto na t. zv. mimaci, a že je to jeho pojetí pravděpodobné.

104: „A. S. Kapelrud přináší na mnoha místech ve své exegetické studii o pokroku Joelovi styčné body obsahové i výrazové ugaritského boha Baala, jeho význam a působnost k [!] textu Joelově [!]“.

154: „Nechceme nijak otlásti obšírným studiem a souborem značně průkazného materiálu jazykového a náboženského, což [?] i přijímá dosti předních odborníků, ale přece jen považujeme za přiležitostně [myslí se asi: vhodné] poukázati na ...“

v reprodukci výkladů E. Dhormeho o bohu Daganovi (str. 107) čteme nejprve, že podle něho „již v době nejstarších měst babylonských... vníká [podtrhuje] bůh Dagan do oblasti řeky Eufratu“, ale na téže stránce doleji se praví: „E. Dhorme klade kolébkou boha Dagona ... do oblasti středního Eufratu...“

Praví-li tedy Segert, že se tu dostává českým čtenářům do rukou cenné knihy, umožňující spolehlivý přehled nynějšího stavu znalosti v této oblasti, zjevny, na které jsem ukázal, tomu soudy zcela nenavštědují.

Nadto je třeba vytknout, že je ta práce po jazykové stránce bídna. Autor jako by druhdy ani nebyl schopen přirozeně česky se vyjadřovat. Bylo to vidět už v některých citátech zde uvedených, ale je to u K. zjev zcela běžný a někdy dosahuje až monstrózy. Co říci věť (str. 2): „V textu ... poznáváme i druhý měsíc ugaritského kalendáře jménem *chijár* zcela totožně [!] s feničtinou, rozdílně [!] tedy od jiných semitských jazyků tvarem [!] *aia*“? Nebo věť (str. 91): „Totožnost tohoto boha [totiž Šamaš] jsme ovšem dosud nenalezli v ugaritských textech, pouze vzdálenou příbuznost bohyně Šapaš“? Tak K. říká, že se sluneční bůh Šamaš v textech ještě nevyskytl, zato však podobná bohyně Šapaš.

A vůbec se projevuje u K. nedostatek jazykového citu, ledabylost stilisace a odsouzení hodná nevážnost k češtině. Užívá nesprávných zeugmat, na př. 15 „území pověstně chovem a obchodem koňmi“; 4: „předložky ... jsou velmi blízké, mnohdy zcela totožné s předložkami ...“; 133: „dopisy amarské ... na [rozuměj: ze] sklonku 15. a [z] první polovice 14. století“. Dále kuriosních vazeb, na př. 107: „badatel přebohaté klínopisné knihovny“; 35: „problém ... písmů“; 156: „revise v theorii“; 16: „styky faraonů ... k Semitům“; 31: „nápis ... je ... datován z 10. století“ [t. j. do 10. století]; 42: „vazba ... číslovek ... k podstatným jménům“; 145: „přihlédnouti i na kult“. Nemá citu pro jmenný adj. tvar v doplňku, na př. 15 „(nálezy) jsou ... jasně oddělené“; 23: „tabulka je ... poškozená“; 65: „(význam) nemusí být naprosto vyloučený“. Dopouští se nehorázných anakolutů, na př. 1: „Nechceme ... popíratí ... význam termínu [2. pád, ale pak citěný jako 3. p.] *nóqéd* opravdu značně neujasněnému“; 48: „Přínos egyptských nápisů ... utvrzují autora“. Někdy se to jeví v groteskní stavbě vět, srov. 35: „Podle jmen egyptských hořstev, kde [!] Aton se vyskytuje vedle Amona, je třeba souditi na vznik těchto písemností před reformou Amenofise IV., tedy do [!] 15. století nebo nejspíše na [!] počátek 14. století.“ Slůvka „kde“ vůbec rád používá pro stavbu souvětí jako jakési všeobecné částice spojovací, na př. 24: „Menší zlomek účetního textu, kde číselné množství ...“; 61: „Náš text by byl snad libretem názorné hry, mysteria, kde každoročně se opakující charakter obřadů není příliš zdůrazněn“; 80: „nás bude ... zajímat druhá část tohoto pojednání, kde [t. j. až] přistoupíme ...“; 87: „jak bylo středisko Ras Šamra prostoupeno ... mnohými prvky tehdejších národů, kde se jistě střetaly ...“; Necití nevhodnost finality ve větě „město zaniklo, aby [!] bylo objeveno až po třech tisíciletích“ (12), ani katachréze jako „kolonie ... zapustila (na území Ras Šamra) trvalé kořeny své ... civilisace i typický jazyk“ (15) nebo „Ginsberg i Gaster se snažili proniknouti záhadné pole tohoto cyklu“ [rozuměj: epického — 61] nebo „Značně pomocnou ruku nám poskytují nálezy archeologické“ (157). Neuvědomuje si dokonce někdy ani význam slov, na př. zastavěným plochám nebo stavbám říká „stavební plochy“ (21), pitnou vodu nazývá „užitkovou pitnou vodou“ (22), mluví o „zručnosti keramiky“ (13), o „enklitické příklonce“ (91) atd. Neumí skloňovat cizí vlastní jména (zvláště krásné je „v Byblos, od Byblos, z Byblos-Gebalu“, *passim*, a „měl za rukojmí [rozuměj: ručitele, zpravodaje] jakéhosi Hierombalos“, 120). Někde vlastní jména, hlavně orientální, hned skloňuje, hned nesklouňuje, je nedůsledný v jejich transkripci, a konečně i český pravopis někdy pokulhává. Z oblasti obecného vzdělání dovoluji si toliko upozornit, že Hesiodos nebyl řecký dějepisec (str. 116), nýbrž básník.

Kotalíkova práce si věru nezaslouží té pozornosti a námahy, jakou jsem jí věnoval. Ale byla tuším — zvláště po recenzi Segertové — nutná, neměl-li se jevit můj odsudek jako neodůvodněný a paušální. Tato práce neměla v této podobě nikdy vyjít, zejména nikoli ve spisech fakultních.

Ferdinand Stiebitz

Jiří Frel: Řecké vázy. Praha, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956. Cena 45 Kčs. Str. 120, obr. 227.

V úvodní kapitole (10—17) podává autor výklad, čím byly řecké vázy svým určením a funkcí, seznamuje čtenáře s názvy různých jejich tvarových typů, promlouvá o signaturách keramiky, o její klasifikaci podle mistrů známých i anonymních, o datování absolutním i relativním, o hlavních střediscích její výroby a naznačuje chronologický rámec pro soustavný další výklad podle jednotlivých historických etap. Jde mu o sledování vývoje řecké kresby, pro niž jsou řecké vázy hlavním zdrojem poznání, v souvislosti s děním politickým, hospodářským a sociálním; jsou vázy i výmluvným svědkem výrobních poměrů hospodářských a společenských vztahů. Výklad o výrobní technice váz podává až v závěrečné kapitole (87—97).

V řadě popsaných keramických tvarových typů nejsou zde všechny zcela výstižně charakterisovány, na př. *kantharos*, *lutroforos*, *aryballos*, *lebes gamikos*, *askos*; jsou i jiné typy *pyxid* než jsou uvedeny (13). O některých tvarech se čtenář doví více v dalším výkladě, kde k nim přibývají i jiné formy, na př. *amforiskos*, *olpe*. Chybí tu *kalpis*. Z četných amfor není vyobrazen tvarový typ s provazovitými uchy. O psykeru mylně soudí F., že byl naplňován ledem. Právě-li se, že název *hydria* souvisí s tím, že sloužila k čerpání vody (12), čtenář neznalý řečtiny neví, že jde o souvislost s *hydór*. Nevyhovující je označení *krater-kalich* (13, 56, 76 a j.) Označuje-li autor keramiku po submykenských dobách jako již řeckou (16, 18), může vzniknout u čtenáře dojem, že starší keramika je neřecká. Termín *černofigurový* a *červenofigurový* bez bližšího vysvětlení nebude hned jasný. Signatury se objevují už od VII. století, podle formulace na str. 14 však by se zdálo, že až od století VI. *Egrapsen* = pův. „vyrytí“, „nakreslení“, nikoliv „napsal“.